

Forradalom vér nélkül¹

A mennydörgés azt mondja: le térdeidre, ember, az Isten beszél.

A nép szava is megdörmögött és mondá: föl térdeidről, rabszolga, a nép beszél!

Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt.

Március 15-ike az, írájatok föl szíveitekbe, és el ne felejtsetek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nemzet történetében ez volt az epochális² nap. Ezentúl minden nap új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölbredett, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivívta jogait, miknek láncait legközelebb találta.

Március 15-én reggel a fővárosi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást sérelmei gyógyszerül nem tartotta elegendőnek, adandó reformlakomája fölött tanácskozni egybegyülekezvén, ez alkalommal Jókai Mór következő proklamációt kiáltott ki ügybarátaikhoz:

„Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul, haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak, s kívánjuk, hogy legyenek azok közösek mindenkivel. Kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra rögtöni eltörlését; – felelős minisztériumot Budapesten; – évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! – törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben; – kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön fölállítsassék, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; – közös teherviselést; – úrbéri viszonyok megszüntetését; – esküdtszéket képviselőlet alapján; magunk választjuk bíráinkat magunk közül; – nemzeti bankot, idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk. A politikai státusfogyók bocsáttassanak szabadon. Unió Erdély és Magyarhon között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, bízni önjerejébe s az igaz ügy istenébe! **Egyenlőség, szabadság, testvériség!**”

E proklamáció³ minden egyes pontjait mennydörgő helyesléssel fogadta a nép s kinyilatkoztató, hogy azt saját manifesztumául⁴ fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lépe fel s ezen honfidalt szavalá el a nép között:

¹ Megjelent az *Életképek* című lapban 1848. március 19-én.

² epochális – korszakalkotó

³ proklamáció – kiáltvány

⁴ manifesztum – nyilatkozat

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongyélete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényesebb a láncnál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis láncot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez,
Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni; először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi; egyedül ezen kar tanára szegült ellene a nemzet akaratának; senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hitta fel közgyűlésre a tanuló ifjúságot, s az egy akaratral követte a vezéreket; künn az egyetemi piac közepén, már ekkor túláradt néptömeg közepette adá elő Vidács Pál, miképp gátoltatott az egyetemi fiatalság e mozgalmakbani részvételtől, tanáraik mily kicsinységes fenyegetőzésekkel akarták a meggyulladt lángokat eloltogatni. Mondá, hogy megötödöltetéssel fenyegettetének. Általános kacaj és zúgás. Ekkor a nép szónokai közül Jókai harmadszor is nyílt piacon felolvasá a proklamációt, s Petőfi elszavalá fentebbi dalát, melynek végeztével rögtön elhatározott, hogy a nép a proklamáció első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál

fogva teljesülésbe veendi⁵, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenast nyomdájára menvén, hová a rend és béke fönntartása tekintetéből választmányi tagokul Petőfi, Vasvári, Vidács és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólítandók: hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be nem vártával a kikiáltott tizenkét pontú programot s Petőfi felolvasott költeményét cenzúra nélkül kinyomatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva néhány pillanat múlva a gyorsajtó alól ezerével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztattak ki a szakadó eső dacára szüntelen gyülekező közönségnek. Eközben többen kezdtek szónokolni a néphez. Szólt Irinyi József, Vasvári, Bulyovszki, Egressi Gábor, Irányi, Vidács, Jókai s néhányan németül is, mi annak manifesztuma, hogy ez ügyet idegenajkú polgártársaink is fölkarolták. A déli harangszó egy óráig félbenszakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezhelyül a nemzeti múzeum tere tűzetett ki. Az eső szüntelen esett. Jó jell! – mondá a nép, Párizsban, Palermóban és Bécsben is esett, mikor a nép jogait követelte. Délután a múzeum tereén összegyűlt nép elhatározá a városházára menni, s ott a polgári kart és városi tanácsot az egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani. A tanácssterem megnyitattott, s tartatott nyilvános ülés a piacra összegyűlt nép szabadságmennydörgései között. A tanácsnak benyújtattak a program pontjai, s a tanácsjegyző mondá, hogy azok el vannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kívánt gondolkozási időt, melyben e pontok tanácskozás alá vetethessenek. Megcáfolta őt Rottenbiller alpolgármester, kimondva, hogy már egész délelőtt tanácskoztak efölött; ezután szónokolt Nyári Pál Pest megyei alispán, s a pontokat pártolta, utána Klauzál Gábor, ki az első és 11-ik pontok rögtöni életbe léptetését is kívánta; a pontok a tanács által aláíratnak s az ablakon át a népnek felmutattatának. E pontok azóta minden utcaszegleten olvashatók. A nép, ideiglenes választmányát a tanács és polgárság választmányával egyesítendő kinevezve, kívánta, hogy Stancsics⁶ Mihály, ki sajtói állítólagos vétség miatt fogva van Budán, – miután kimondatott, hogy cenzúrai törvények nálunk nincsenek, nem is voltak soha – szabadon bocsáttassék, s a *censurale collegium*⁷ rögtön mentessék fel hivatalától; e kívánata teljesítésére átment Budára, s a helytartósági épület udvarán zászlója körül gyűlve, állhatatosan állt jogai kívánata mellett, míg választmánya által kijelentették, hogy a helytartótanács e három pontba egyezett bele: Stancsics kiadatása, cenzúra eltörlése, sajtóbírósnak a nép közüli választása; egyúttal kimondá, hogy a katonaságot csak azon esetben fogja kirendelni, ha azzal maga a nép saját céljai rendes kivitelére kívánna rendelkezni.

⁵ veendi – veszi

⁶ Stancsics Mihály – Tánacsics Mihály

⁷ *censurale collegium* – cenzúrabizottság

Ez nap délutánján a nép kívánta a színházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a színházban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett *Bánk bán* adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi. A színház oltár volt ma, a közönség színe volt jelen ünnepi arccal, ünnepi ruhában; a nemzeti kokárda volt minden férfi, minden nő keblére föltűzve, középen a háromszínű zászló.

Ezalatt a nép, a megszabadított Stancsics kocsját önkezeivel vonva át Budáról a színház teréig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott.

A páholybirtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közfordalom percében is oly tiszteletben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek.

A zenekar fölváltva a Rákóczi-indulót, Marseillaise-t és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá.

Később Egressi Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezreinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve, a színházi polgártársak kara éneklé el; a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajta Stancsicsot a színpadon megjelenve látni, azonban értesülvén a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kívánatával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozzék.

Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült.

Másnap legelső teendője volt a népnek a nemzetörség életbe léptetését követelni, s e végre aláírások nyitattak meg azok számára, kik a nemzetörséget alkotni kívánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláírás. A nép követelte a fegyvereket.

A katonai hatóság jelenté, hogy csak ötszáz fegyvert adhat; mert a többi Komáromba vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszavára állítá. S az Arsenal⁸ fölnyitni nem akará.

Lenn pedig a nép, mely már ekkor mintegy húsz-huszonötezerre ment, követelte a fegyvereket s fenyegetőzék, hogy az Arsenalt feltöri, ha fegyvert nem kap.

Ekkor alválasztmány neveztetett ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egy órai tanácskozmány után Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városház terén összegyűlt népet nyugtatá meg azon tervezet közzétételével, hogy az illető tömegek városnegyedenként külön oszolván, száz-száz férfit válasszanak ki maguk közül, kik óránként felváltva, mint nemzetőrök az éjjel diadalfényben kivilágított város nyugalma fölött őrködjenek. A többi fegyverek kiadása a következő napokon fog sürgtettni.

Este a két testvérváros ki volt világítva, az utcákon lelkesült néptömeg forrongott, harsogtatva: éljen a szabadság! az ablakokból nemzeti lobogók függtek alá, a szabadság nevével beírva.

⁸ arsenal – fegyvertár, fegyverraktár, arzenál

Egész éjjel rend és nyugalom őrködött a város fölött, a portyázó *nemzetőrök* több helyeken bujkáló csavargókat fogtak össze, s hivatásuknak minden tekintetben híven megfelelték.

Március 17-én az ideiglenes kormányzó választmány által, (mely állt a nép, tanács, megye, polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, közte három héber) elhatározta, hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kikiáltatott „*Március 15-ei térnek*”, a hatvani-utca, hol a sajtó elfoglaltatott, „*szabad sajtó utcának*”, a városház tere pedig „*szabadság terének*” fog ezentúl elneveztetni, mely határozatot a tanács azonnal foganatba is vette, s Landerer rögtön nagy betűkkel nyomatta az utcák eddigi nevei helyébe a megörökítendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott, hogy minden címek eltöröltetnek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kíváncsok, mit a Bécsbe induló küldöttség a király elé terjeszt, így kezdődik: „felséges hazal!”

Egy küldöttség átment Budára fegyvereket követelni, miknek nyombani kiszolgáltatását a helytartótanács egész örömmel ígérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról órára szaporodik.

A kétféjű sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyökbe a nemzeti címer tétetett.

A fekete-sárga színek helyébe a nemzeti háromszín festetett. Múlt éjjel még a nádori palota is ki volt világítva, mi az életben először történik, sok más soha nem törtétekkel együtt.

Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szathmáryné) vitte a nép előtt. A nép választottai ezért remek nemzeti címerrel tisztelék meg.

Az egyetem is beadta reformkérdése pontjait. Szabad tanulás, szabad oktatás, a pénzügynek nemzet általi kezeltetése ezeknek főpontjai, maguk a tanárok s az összes fiatalság aláírva.

A csend és béke e forradalom mellett oly jó lábon áll, mint még soha. A boltok kirakatai nyitvák, a vásár rendben foly, a nemzetőrök minden utcában portyáznak.

Éljen a magyar szabadság! E három szót hallani minden ajkról, minden utcán, minden zászlón ez van kifestve.

Dicsőség a népnek! mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta víni⁹; mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni. Kik a lelkesülés szent percében sem feledkeztek meg a kötelességekről, mikkel magányosak személyi és vagyonszerzésüknek tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyullasztott lánggra, s kik közül egyetlen egynek tette sem piszkolá be önérdekű kihágással a nemzet e nagy ünnepét.

Mit más népek karddal víttak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent lelkesülésének tüze által, egyetértve, elleneit nem legyőzve, de megtérítve, tette magáévá.

⁹ víni – vívni; víttak – vívtak